

ПРИЗВИЩЕВА СИСТЕМА ГОВІРКИ С. ЖУРАВКА ШПОЛЯНСЬКОГО Р-НУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛ.

У статті проаналізовано семантику, структуру, функціональну активність, фонетичне й словотвірне варіювання прізвищ жителів с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл., виокремлено ядро й периферію прізвищевої системи досліджуваної говірки; названо глобальні, національні й регіональні риси прізвищ. За семантикою твірних основ вирізнено прізвища відіменні й відапелятивні, а з-поміж останніх – особові й неособові. Найпродуктивніші в досліджуваній говірці відапелятивні особові прізвища, мотивовані родом діяльності чи професією, а також ті, що характеризують людину за її зовнішніми чи внутрішніми рисами. Чимало прізвищ мають подвійну чи затемнену мотивацію.

З'ясовано продуктивність словотвірних формантів, засвідчено, що найбільше особових офіційних найменувань жителів с. Журавка утворено за допомогою суфікса -енко (25% назв), виокремлено також десуфіксальні прізвища. Специфіку прізвищевої системи досліджуваної говірки репрезентують документально засвідчені словотвірні й фонетичні варіанти родичівських офіційних найменувань; функціонування уснорозмовних різновидів прізвищ, зумовлених фонетичними особливостями говірки й пов'язаних із її динамікою.

Ключові слова: прізвище, прізвищева система, відіменні, відапелятивні прізвища, допрізвищева семантика, твірні форманти, фонетичні, словотвірні варіанти прізвищ.

Постановка проблеми. Для сучасної лінгвістики принцип антропоцентризму став одним із пріоритетних підходів до вивчення наукових феноменів. Його суть полягає в дослідженні наукових об'єктів відповідно до їхньої ролі для людини, призначення в життєдіяльності, розвитку особистості та її вдосконаленні. Одним із таких об'єктів є засоби офіційної ідентифікації людини в суспільстві. У системі власних особових найменувань відображено всі сторони суспільної, господарської, культурної, мовної діяльності людей. Прізвища як джерело свідчень про народний побут, вірування, міграційні процеси і зв'язки з іншими народами являють собою вагомий матеріал для істориків, етнографів, культурологів. Також офіційні родичівські найменування містять важливу інформацію для дослідників структури мови, бо в них збереглися давні риси, не закріплені в лексикографічних працях й не збережені в живому народному мовленні [1, с. 146]. Тому вивчення власних назв, їхніх структурних і семантичних особливостей, походження й поширення є одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій і визначення раніше не вивчених частин проблеми. В українському мовознавстві є низка ґрунтовних праць, у яких проаналізовано мовний і правовий статуси прізвищ в історичному й сучасному аспектах (А. Є. Бучко, І. Д. Сухомлин, Р. І. Осташ, А. М. Залеський, Т. А. Харитонova), їхню етимологію (В. О. Горпинич, С. М. Пахомова, І. Д. Фаріон), морфемну структуру й словотвірну специфіку (В. О. Горпинич, В. Б. Фридрак, В. В. Німчук, Ю. К. Редько, Г. Р. Передрій), представлено семантичну класифікацію (М. Л. Худаш, П. П. Чучка).

Монографічні дослідження, дисертаційні праці, наукові статті, написані на сучасному й історичному матеріалі, містять цінні результати. Все ж варто зазначити, що докладне вивчення антропонімійної системи повинне ґрунтуватись на пильній увазі не лише до офіційно засвідчених, графічно зафіксованих прізвищ, але й на функціонуванні їх у

говірковому мовленні, що часто є ключем до з'ясування їхньої етимології. Систему прізвищ різних щодо діалектної належності регіонів України репрезентовано в розвідках П. П. Чучки (Закарпаття) [2], Г. Є. Бучко (Бойківщина) [3], С. Є. Панцьо (Лемківщина) [4], С. В. Шеремети (Тернопільщина) [5], Т. В. Марталогі (Кіровоградщина) [6], Л. О. Кравченко (Лубенщина) [7], І. І. Ільченко (Нижня Наддніпрянщина) [8], Ю. В. Бабій (Середня Наддніпрянщина) [9] та ін. Однак, попри те, що значну частину прізвищ схарактеризовано з погляду семантики, морфологічної будови, територіального поширення, українська антропонімія за регіонами представлена нерівномірно; деякі групи назв потребують докладного вивчення. Зокрема, не були об'єктом глибокого аналізу прізвища жителів с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл., що й зумовило актуальність нашої розвідки. **Мета** статті – проаналізувати семантику твірних основ, структуру, функціональну активність, фонетичне й словотвірне варіювання прізвищ журавчан. Зауважимо, що в цьому дослідженні чітко розмежовуємо терміни «журавські прізвища» і «прізвища журавчан». Перше поняття позначає особові назви, притаманні корінним жителям с. Журавка, вони становлять ядро прізвищевої системи досліджуваної говірки. Прізвища журавчан – це офіційні родичівські найменування осіб, які живуть у межах зазначеного населеного пункту, зареєстровані за місцем проживання не менше 25 років (до часу переселення з Чорнобильської зони). Об'єкт дослідження в пропонованій статті становлять прізвища жителів с. Журавка, тому, аналізуючи матеріал, беремо до уваги й такі особові назви, як *Хасанов, Броніков, Кувишинов, Козаков, Рожковський, Бурнадзе, Братіцел*, оскільки їхні носії – це люди, які живуть у Журавці, народилися в цьому населеному пункті, хоча їхні батьки чи діди були приїжджими.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні прізвища в науковій літературі класифікують у двох аспектах: за семантикою твірних основ та словотвірною структурою. Національно-мовна своєрідність українських прізвищ представлена в способах називання – за зв'язком із засновником роду: чийм сином був, особливості його зовнішності та внутрішні риси, професія та рід занять, етнічна, регіональна, соціально-класова належність, родинні стосунки, міфологічні поняття. Зауважимо, що, аналізуючи офіційні власні назви, маємо на увазі лише допрізвищеву семантику, зокрема лексичне значення твірної основи без генесіонічних і квалітативних формантів. Наприклад, прізвище жителя с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл. *Грузін* формально мотивоване етнічною ознакою, хоча його перший носій не обов'язково був представником грузинського народу. Підставою для виникнення прізвища могла бути специфічна зовнішність (чорне волосся, гачкуватий ніс), особливості поведінки чи елемент одягу. Ілюстрацією цього припущення слугує фрагмент тексту, записаний в одній із говірок Черкащини: *була на нас полатана світа / так і шапочки / йак ото в баб'ів або в д'ітей чир'вон'і / ото чириз то й турки на нас назвали* (с. Баландине Кам'янського р-ну).

У говірці с. Журавка Шполянського р-ну засвідчено 203 прізвища на позначення 1500 осіб. Ядро прізвищевої системи становлять номени *Лимар* (65 дорослих носіїв), *Сташенко* (36), *Присяжний* (30), *Мороз* (25), *Левченко* (23), *Коваленко* (23), *Вайвала* (21); менш поширені *Орел* (18), *Корнієнко* (15), *Рибалко* (12), *Задорожний* (11); саме ці найменування є своєрідними «маркерами» журавчан з-поміж жителів сусідніх населених пунктів. Периферію аналізованих назв утворюють антропоніми, носіями яких є 1–8 жителів с. Журавка: *Прихідько, Ситник, Келип, Махуля, Дердуга, Кельбас, Пелих, Гузинець, Грищук, Поліщук, Затварницький, Деревінський, Аврамов* та ін.

Класифікація засвідчених індивідуальних найменувань ґрунтується на загальноприйнятому поділі прізвищ за їхньою мотивацією [2, 10, 9] на відіменні та відапелятивні, виокремлюємо також утворення з непрозорою семантикою та полісемантичними найменуваннями.

Відіменні прізвища становлять вагому частку (14 %) серед спадкових родових назв жителів с. Журавка. Лексичним підґрунтям для 31 прізвища стали 25 православних, переважно новозавітних чоловічих імен – як повні, офіційні (*Марченко, Клименко,*

Корнієнко, Науменко, Кириленко, Кузьменко, Пилипенко, Сидоренко, Іваненко, Калініченко, Романенко, Романович, Аврамов, Александров, Андріянов, Зотов, Корнілов, Даніловських, Гаврик), так і їхні розмовні варіанти: *Грищук* (<Гришко), *Григоращенко* (<Григораши), *Стащенко* (*Стах* <*Остан*), *Андрійченко* (<Андрійко), *Данільченко* (<Данилко), *Ромашов* (<Ромаша < *Роман*), *Степанченко* (<Степанко), *Савченко* (<Савка), *Михлик, Михайліченко* (<Михайлик), *Левченко* (<Левко), *Клімашевський* (<Климаш <Климентій). Вважають, що від повних імен утворені прізвища верхівки, знаті, а неповні, розмовні варіанти особових найменувань були твірними для офіційних назв селян.

Окрім православних імен, основою для творення прізвищ жителів с. Журавка ставали й тюркські власні назви (*Азамат, Хасанов*) та їхні фонетичні варіанти *Саух* (< *Саук*), *Бібік* – тюркське спотворене *Бибик* < *Бибек* < *Байбек* // *Бекбай* «верховний начальник» [11, с. 115]. Незважаючи на фонетичне наслідування російських вимовних норм, це ім'я в Україні закріпилося без змін на протигагу російським прізвищам, які до початку XVII ст. утворювалися шляхом приєднання суфіксів -ов-, -ев- до імені батька.

Лише три офіційні спадкові назви утворені від жіночих імен *Зінченко* (< *Зінка*), *Паращенко* (< *Параска*), *Дащенко* (< *Доця* < *Докія*). Таку непропорційність дослідники пояснюють переважанням чоловічих імен у церковних святцях та звичаєм називати дитину за батьком: «за матір'ю прозивали переважно позашлюбних дітей, дітей, що росли без батька та дітей з тих родин, у яких мати чимось виділялася над батьком» [2, с. 20]. Низька частотність у прізвищевій системі говірки с. Журавка особових найменувань, утворених від жіночих імен, є ознакою регіональною; похідні від іменувань матері вважають західноукраїнською, а також словацькою, малопольською та північносербською особливістю [2, с. 14].

Відапелятивні прізвища репрезентують дві категорії назв – особові й неособові. Переважну частину офіційних найменувань жителів с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл. становлять відапелятивні особові прізвища, найактивнішими з-поміж яких виявилися найменування за фахом чи традиційним для українців видом діяльності, притому таким, який у громаді був рідкісним, а тому його назва ставала підґрунтям індивідуалізації. Ці найменування позначали осіб, які виготовляли предмети побуту чи знаряддя праці (*Бондаренко, Гончаренко, Котляренко, Колісник, Кувшинов, Коваль, Коваленко, Лемешко, Дуйко*), продукти харчування (*Мірошник, Мельник, Олійник, Медуха, Толчінін, Калашніков, Блінов, Кулішов*), зброю (*Броніков*); зайнятих тваринництвом, мисливством, рибальством (*Свинолупов, Козорезов, Вовкодав, Рибалко, Рибалка*), працівників сфери обслуговування (*Крамар, Кравченко, Кабаченко, Стрижко, Кучеренко, Носенко, Перемот, Грабар*), мистецтва (*Маляренко, Музика, Сопільняк*), службовців (*Присяжний*), церковнослужителів (*Пономаренко, Попенко*).

Високий ступінь індивідуалізації притаманний особовим відапелятивним назвам, які використані для характеристики зовнішніх ознак людей чи внутрішніх рис: особливостей обличчя (*Рябоненко* «веснянкуватий») і його частин (*Бровченко, Перебийніс*), волосся (*Білик, Руденко, Чорненко, Пелих* «чубатий, нестрижений»), статури (*Довгенко, Кругляк, Кругляченко*), фізичних вад (*Горбенко, Горбатиков, Крева, Кривенко, Кривошеев*), особливостей ходи (*Ступак* «той, хто важко ступав»), рис характеру (*Мовчаненко* «неговіркий», *Кисличенко* «сумний, невеселий», *Нездолий* «упертий»), мовлення (*Заїка, Вайвала* «жалівся на життя, часто використовуючи слово *вай*»). У процесі формування відапелятивних прізвищ журавчан активними були найменування за соціальним становищем (*Козаченко, Козаков, Москаленко, Сіряк* < сірий «бідний»), місцем у родині (*Зайвий, Малюта* – молодший), статусом у громаді (*Новак, Прихидько*), територіальною ознакою (*Коломієць, Поліщук, Слободяник*), релігійною прикметою (*Апостол, Крещенко, Вихристенко* «юдей, що прийняв християнство»). Засвідчено номени, мотивовані назвами рельєфу та різних видів рослинного покриву: *Береговий, Задорожній, Задніпрський, Нагірний, Загорулько, Польовий, Лісовий, Лозовий*.

Меншу кількість прізвищ жителів с. Журавка становлять відапелятивні неособові назви. Підґрунтям для їхнього творення стали слова таких семантичних розрядів: найменування знарядь праці (*Сокирка*), зброї (*Келип* < келеп «старовинна зброя у формі молота» [12, II, с. 421]), назви тварин, птахів, комах (*Волик*, *Ворона*, *Мелека*, *Орел*, *Жаворонков*, *Жук*, *Сарана*, *Комаренко*), найменування частин рослин, зерна (*Стеблина*, *Суржок*), фізичних вад (*Кикоть* «культя; недорозвинена рука, нога» [12, II, с. 431]), анатомічні назви (*Губа*), назви явищ природи та різних часових понять (*Листопад*, *Мороз*, *Середа*).

Аналізовані найменування здебільшого прозорі за мотивацією, однак серед досліджуваних офіційних особових назв трапляються й ті, допрізвищева семантика яких спірна внаслідок полісемії чи омонімії твірних слів. Наприклад, багатозначність номена *пасіка* 1) «місце, де стоять вулики»; 2) «відведена на зруб ділянка лісу» [12, IV, с. 304–305], від якого утворене прізвище *Пасека*, спричинює подвійну мотивацію особової назви: 1) позначення людини, яка тримала пасіку, пасічника, 2) найменування купця, який купував чи продавав ліс. Прізвище *Ситник* пояснюють як 1) утворене для позначення особи, яка виготовляла та продавала сита; 2) похідне від «ситити» мед, хмільний напій у слов'ян, аналог російського «бражник». В українській мові є прислів'я: *Ситник крамареві не сват* (ситник виготовляв хмільні напої, а крамар повинен бути тверезим, тому вони не дружили). На позначення того, хто виготовляв сита, в українській мові функціонує номен *ситар* [12, V, с. 246]. Допрізвищева семантика найменування *Грязнов* могла містити вказівку на особливості одягу чи зовнішності людини. Прізвище *Глуценко* може бути мотивоване як назвою фізичної вади людини – глухістю, так і бути пов'язаним із дієсловом *глушити* «ловити рибу спеціальним способом», тобто вказувати на діяльність людини.

Сприятливим матеріалом для з'ясування етимології тієї чи тієї офіційної особової назви стають коментарі діалектоносіїв про походження їхніх прізвищ, аналіз прізвищ жителів с. Журавка, спільнокореневих слів тощо. Наприклад, прізвище *Грабар* у різних джерелах мотивоване неоднаково: слово *грабар* вважають запозиченням з польської мови, де воно відоме зі значеннями «робітник на земляних роботах», «гробокопач» [13, I, с. 449–450]; у смоленських, калужських, брянських, оренбурзьких говірках російської мови – «каменярь» [14, с. 102]. В українській літературній мові *грабар* – це «землекоп», «гробокопач» [15], а в лемківських говірках – «людина, яка збирає сіно» [16, с. 74]. Жодне з названих значень номена *грабар* у говірці с. Журавка Шполянського р-ну не відоме, натомість респонденти пояснюють, що *грабар* – це видозмінене *гарбар* «візник, людина, яка працює на гарбі, високому возі на чотирьох колесах»; у говірці засвідчено *гарбарувати* «перевозити вантажі гарбою». Тому припускаємо, що прізвище жителя досліджуваної говірки *Грабар* утворилося від *гарбар* «візник» унаслідок метатеми.

Діалектний матеріал засвідчує, що прізвище *Галахов* не можна беззастережно вважати відіменним утворенням від розмовного варіанта оніма Галактіон – Галаха, більш прийнятною видається версія про його спорідненість із *галахура* «глузливе прізвищеко попа чи членів його родини» [12, I, с. 458–459], або ж *галанить* «жартувати, голосно сміятися» [13, I, с. 385], пор. у говірці: *галануватий* «некерований, дурний», *галай* «галасування».

Досліджуваний матеріал репрезентує прізвища затемненої мотивації (3 % назв): *Дердуга*, *Когода*, *Макодзей*, *Мізюрка*, *Братіцел*. З'ясування їхнього походження можливе лише після сформування належної емпіричної бази діалектної лексикографії та лексичної ареалогії.

Аналіз структури прізвищ жителів с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл. засвідчив, що вони утворені традиційними для всіх прізвищевих назв українців способами – морфологічним і семантичним [2, с. 25]. Суфіксальні деривати найпродуктивніші (81 % назв), їх репрезентують найменування з 27 патронімами (-енк(о), -ко, -ович), посесивними (-ов/-ев, -єєв, -ин /-ін-) та поліфункціональними формантами (-к-, -ко, -ук, -чук, -ник, -ик, -ок, -ак, -аш, -ар, -ець, -ій, -ей, -ух, -ут-, -ул-, -их, -ин(а), -ат-, -ськ- /-цьк-, -дзе).

З-поміж власне патронімих суфіксів найактивніший давній східнослов'янський формант -енк(о) з різними модифікаціями словотвірних домінант: *Андрійченко*, *Бондаренко*, *Бараненко*, *Бровченко*, *Вихристенко*, *Гончаренко*, *Глуценко*, *Горбенко*, *Григорашенко*,

Даценко, Довгенко, Данільченко, Зінченко, Іваненко, Кабаченко, Калініченко, Кириленко, Кисличенко, Клименко, Корнієнко, Кравченко, Кри(е)венко, Комаренко, Крещенко, Козаченко, Котляренко, Кузьменко, Кучеренко, Левченко, Маляренко, Марченко, Михайліченко, Мовчаненко, Москаленко, Науменко, Носенко, Парашенко, Пилипенко, Пліщенко, Пономаренко, Попенко, Романенко, Руденко, Рябоненко, Савченко, Сидоренко, Сташенко, Степанченко (всього 25 %). Прізвища на -енко найтиповіші серед українців і є не лише національною, але й регіональною, характерною здебільшого для південно-східного наріччя, ознакою [1, с. 45]. Інші патронімні суфікси менш характерні для жителів с. Журавка: -ко (Стрижко), -ович (Романович).

Посесивний формант -ов засвідчено в 9 % назв (Андріянов, Александров, Аврамов, Броніков, Блінов, Басов, Галахов, Грязнов, Горбатиков, Зотов, Калашников, Кувшинов, Пучков, Козорезов, Кулішов, Корнілов, Козаков, Ромашов, Жаворонков, Свинолупов); зрідка трапляються прізвища з посесивними суфіксами -ев (Барішев), -єєв (Кривошеєв), -ін (Толчінін), -ин (Неймушин). Поширеність прізвищ з -ов / -ев та -ин / -ін (найпродуктивніші форманти російських прізвищ) зумовлена високим ступенем антропонімізації цих афіксів унаслідок впливу Російської імперії на становлення прізвищевих систем центральної та східної частин України [9, с. 11], а також специфікою формування складу населення міста внаслідок доїздів фахівців не тільки з різних регіонів України, але й республік колишнього Радянського Союзу, зокрема й Росії.

Поліфункціональні форманти прізвищ, засвідчені в говірці с. Журавка, різноманітні, однак непродуктивні, вони утворюють по 1–6 найменувань: -ник (Колісник, Лакосник, Мельник, Ситник, Мирошник), -ко (Дуйко, Жванко, Лемешко, Прихі(о)дько), -ськ- / -цьк- (Бадовський, Рожковський, Русецький, Зубрицький), -к- (Сокирка), -ець- (Гузинець, Коломісць), -ак (Новак, Кругляк), -ар (Грабар, Крамар), -ок (Пашилок), -ук (Грищук, Кендзюк), -ут- (Малюта), -ат- (Сергатий), -ей (Гузей), -аш (Гайдаш), -ин (Стеблина), -ик (Білик), -их (Даніловських), -ій (Нездолий), -дзе (Бурнадзе) та ін. Непоширеними з-поміж досліджуваних прізвищ є десуфіксальні утворення: *Перемот, Похил, Розгін*.

Меншу частину прізвищ жителів с. Журавка (19 %) утворено семантичним способом унаслідок трансонімізації апелятивів, індивідуальних прізвиськ чи особових імен: *Азаман, Апостол, Бєвз, Балабуца, Ворона, Вовкодав, Губа, Волик, Жук, Сарана, Орел, Зайвий, Музика, Сікач, Серєда* та ін.

Специфіка прізвищевої системи говірки с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл. полягає не лише в різноманітності мотиваційних основ і твірних формантів, що стали підґрунтям для формування відіменних і відапелятивних офіційних особових найменувань. Докладний аналіз матеріалу засвідчує уснорозмовні варіанти прізвищ, зумовлені фонетичними особливостями говірки й пов'язані з її динамікою: реалізація /р/ у кінці слова [р'] у мовленні представників старшого покоління й твердість вимови в респондентів середнього й молодшого віку (*Лимар'* – *Лимар*, *Крамар'* – *Крамар*); наявність африкат [v], [u] у мовленні інформантів молодшого й середнього віку та їх відсутність у вимові старших журавчан (*КенV'ук* – *Кенз'ук*, *МакоV'ей* – *Макоз'ей*), паралельні фонетичні варіанти *Ми/з'урка* // *Мі'зурка*, *Ми/л'ук'ін* // *Мі'л'ук'ін*, акцентуаційні *Пилипенко* // *Пили'пенко*. Трапляються в говірці с. Журавка й документально засвідчені фонетичні різновиди прізвищ (*Мирошник* – *Мирошник*, *Кревенко* – *Кривенко*, *Рибалка* – *Рибалко*, *Коробка* – *Коробко*, *Прихідько* – *Приходько*, *Лихожон* – *Лихожін*, *Полевий* – *Польовий*, *Ковіта* – *Кувіта*), словотвірні варіанти офіційних особових найменувань (*Крева* – *Кревенко*, *Солодєй* – *Солодєєв*).

Варіанти аналізованих прізвищ відображають взаємодію літературно-книжної та уснорозмовної традицій у розвитку мови, однак аналіз причин варіативності досліджуваних лексем без спирання на достатню інформацію про носіїв прізвищ (країна, діалектна зона, у якій уперше виникла назва; система письма, якою було передано прізвище; вплив літературної мови, рівень грамотності того, хто задокументував найменування) може бути непродуктивним і навіть хибним. Наприклад, прізвищеві назви *Клімашевський, Грузін*,

Калашніков позначені впливом російської мови, проте вони не віддзеркалюють говіркових особливостей, оскільки з'явилися в Журавці в 60–80 рр. минулого століття (військові однієї з розташованих поблизу села частин одружилися з місцевими дівчатами). Ініціаторами виникнення українських, але видозмінених за зразком російських вимовних норм (*Михайліченко, Данільченко, Калініченко*) чи інших фонетичних і словотвірних варіантів прізвищ могли бути й самі їх носії, які «прагнучи ошляхетнити свої прізвища, надати їм більшої престижності чи бодай псевдограмотності, ... вносять корективи» [2, с. 18]. Цю думку підтверджують інформанти, зауважуючи, що «творцями» варіантів прізвищ часто виявляються члени однієї родини: один із двох рідних братів не захотів бути *Кревою* й став *Кревенком*, а його сина записали *Кривенком*; батьківське прізвище *Баран* син видозмінив і став *Бараненком*, проте місцеві жителі його інакше, як прізвищем *Баранець*, не називають. Як бачимо, наперекір тому, що «стабільність прізвища є фундаментальною його ознакою» [2, с. 16], процес творення прізвищевої системи в аналізованій говірці не можна вважати остаточно завершеним.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Дослідження прізвищевої системи говірки с. Журавка Шполянського р-ну Черкаської обл. засвідчило її глобальні риси (юридична обов'язковість, родинна спадковість, часова стабільність) та національні ознаки, що виявляються в принципах і способах називання (за іменем батька, зовнішністю та внутрішніми рисами, видом діяльності чи фахом), засобах вираження спорідненості (25 % прізвищ утворено суфіксом -енк(о)). Регіональний колорит аналізованих найменувань засвідчують номени, план вираження яких збігається з місцевими апелятивами; фонетичні й словотвірні варіанти прізвищ; звукове оформлення офіційних особових назв, зумовлене регулярними й нерегулярними фонетичними змінами в досліджуваній говірці. Представлена розвідка не є вичерпною, бо для ґрунтовних висновків про регіональну специфіку назв необхідна фіксація й ретельний аналіз народнорозмовних і письмових варіантів прізвищ носіїв говірок сусідніх ареалів, у чому вбачаємо перспективи подальших студій.

Список використаної літератури

1. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / Ю. К. Редько. – К. : Рад. школа, 1969. – 256 с.
2. Чучка П. Прізвища закарпатських українців : Історико-етимологічний словник / П. Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 702 с.
3. Бучко А. Е. Фамилии Бойковщины в период их становления и в наши дни : автореф. дисс... канд. филол. наук : 10.02.01 / А. Е. Бучко. – Ужгород, 1986. – 20 с.
4. Панцьо С. Антропонімія Лемківщини у загальноукраїнському контексті / С. Панцьо // Проблеми регіональної ономастики. Тези доповідей і повідомлень наукового семінару. – К., 1994. – С. 44–45.
5. Шеремета С. В. Антропонімія північної Тернопільщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / С. В. Шеремета. – Івано-Франківськ, 2002. – 20 с.
6. Марталога Т. В. Антропонімія північного Степу України : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. В. Марталога. – Дніпропетровськ, 1997. – 16 с.
7. Кравченко Л. О. Антропонімія Лубенщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. О. Кравченко. – К., 2002. – 20 с.
8. Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку (надвеликолузький регіон) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. І. Ільченко. – Дніпропетровськ, 2003. – 18 с.
9. Бабій Ю. В. Прізвища сучасної Середньої Наддніпрянщини : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Ю. В. Бабій. – Одеса, 2007. – 20 с.
10. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.
11. Баскаков Н. А. Русские фамилии тюркского происхождения / Н. А. Баскаков. – М. : Наука, 1979. – 279 с.
12. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. — К. : Наук. думка, 1982–2012.

13. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Т. 1 (А–Д) : пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева / под ред. и с предисл. Б. А. Ларина. – 2-е изд., стер. – М. Прогресс, 1986. – 576 с.
14. Словарь русских народных говоров. – Вып. 7 / Ред. Э. А. Гутникова, А. Л. Лобанова. – Ленинград : Наука. – 356 с.
15. Словники України: інтегрована лексикографічна система. Версія 3.1 : близько 254 000 слів / Національна Академія наук України, Український мовно-інформаційний фонд . – Київ : Довіра, 2007. – CD-ROM.
16. Пиртей П. С. Словник лемківської говірки / П. С. Пиртей. – Legnica – Wrocław, 2001. – 460 с.

References

1. RedkoB, Y. K. (1969). Ukrainian surnames. Kyiv: Radianska Shkola (Soviet School) (in Ukr.)
2. Chuchka, P. (2005). The surnames of Ukrainian Transcarpathian: Historical and etymological dictionary. Lviv: Svit (World) (in Ukr.)
3. Buchko, A. E. (1986). The surnames of Boikovshchyna during the period of formation and nowadays. Uzhorod (in Russ.)
4. Pants'o, S. Anthroponymy of Lemkivshchina in Ukrainian context. Problems of regional onomastics. Theses of the scientific seminar. Kyiv (in Ukr.)
5. Sheremeta, S. V. (2002). Anthroponymy of North Ternopil: abstract of a thesis. Ivano-Frankivsk (in Ukr.)
6. Martaloha, T. V. (1997). Anthroponymy of North Steppe of Ukraine: abstract of a thesis. Dnipropetrovsk (in Ukr.)
7. Kravchenko, L. O. (2002). Anthroponymy of Lubenshchyna: abstract of a thesis. Kyiv (in Ukr.)
8. Ilchenko, I. I. (2003). Anthroponymy of Lower Dnieper in its historical development (nadvelykoluzkyi region): abstract of a thesis. Dnipropetrovsk (in Ukr.)
9. Babii, Y. V. (2007). The Surnames of the modern Middle Dnieper: abstract of a thesis. Odesa (in Ukr.)
10. Khudash, M. L. (1977). From the history of Ukrainian anthroponymy. Kyiv: Naukova Dumka (Scientific Thought) (in Ukr.)
11. Baskakov, N. A. (1979). Russian surnames of Turkish origin. Moskva: Nauka (Science) (in Russ.)
12. Melnychuk, O. S. (1982–2012). Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 volumes. Kyiv: Naukova Dumka (Scientific Thought) (in Ukr.)
13. Fasmer, M. (1986). In B. A. Larin (Ed.). Etymological dictionary of the Russian language: Volume 1. Moskva: Progres (Progress) (in Russ.)
14. Hutnykova, E. A. & Lobanova L. A. Dictionary of Russian folk dialects: the 7-th publication. St. Petersburg: Nauka (Science) (in Russ.)
15. Ukrainian dictionaries: lexicographical integrated system. Version 3.1: about 254 000 words (2007). National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Lingua-Information Fund. Kyiv: Dovira (Trust) (in Ukr.)
16. Pyrtei, P. S. (2001). Lemko dialect dictionary. Legniza (in Ukr.)

SHCHERBYNA Tetiana Vasylivna,

Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian linguistics and applied linguistics, Cherkasy National University of Bohdan Khmelnytskyi
e-mail: Tanya_Bevz@i.ua

THE SURNAME SYSTEM OF THE DIALECT OF RESIDENTS OF THE VILLAGE ZHURAVKA, SHPOLIANSKYI DISTRICT, CHERKASY REGION.

Abstract. Introduction. *The surnames of residents of the village Zhuravka, Shpolianskyi district, Cherkasy region have not been the subject of a deep analysis. For this reason, some of the surnames require a detailed study.*

Purpose. *The purpose of this paper is to analyze the semantics of derived stems, the structure, the capacity, the phonetic and word-building variation of the surnames of residents of Zhuravka.*

Results. *The detailed analysis of the information proves that the conversational variants of surnames are caused by phonetic peculiarities of the dialect and are concerned with its dynamics.*

The major part of the official names of residents turned out to be the names which designate the occupation of Ukrainians, external features or internal traits, a social status, a place in the family, a status in the community and a location. The less is derived from the names of tools, weapons, animals, birds, insects, parts of plants, natural phenomena, various time concepts and anatomic names.

The analysis of surnames of residents of the village Zhuravka showed that they are created by morphological and semantic ways. Suffix-derivatives are the most productive (81% of the names), they are represented by the names with patronymic, possessive and multifunctional affixes, and the most

commonly used among them is the suffix *-enko*. The less (19%) is formed semantically due to transonymization of common nouns, individual nicknames or personal names.

Originality. *The paper first analyzes the semantics, the structure, the capacity, the phonetic and word-building of the surnames of residents of Zhuravka. It is singled out the core and periphery of the surname system of the studied dialect.*

Conclusion. *The importance of the research consists in witnessing global features and local characteristics of the surname system that are found in the principles and methods of naming. The local colour of analyzed items certifies surnames, the plan of expression of which coincides with the local common noun; the phonetic and word-building variants of surnames; the sound design of official personal names is conditioned to regular and irregular phonetic changes in the investigated dialect.*

Key words: *a surname, a surname system, patronimic and appellative surnames, surname semantics, suffix-derivatives, phonetic and formative variants of surnames.*

Надійшла до редакції 10.02.2016

Прийнято до друку 25.02.2016